

پس از مدتی، میان رهبران و گروه های سیاسی پشتیبان نهضت ملی شدن نفت **اختلاف** بروز کرد و **اتحاد و همدلی** به **تفرقه و دشمنی** تبدیل شد. این وضعیت، ملت را دلسرد و دشمنان نهضت را **امیدوار** کرد. دولت های انگلستان و آمریکا از این شرایط برای **سرنگونی** دولت دکتر مصدق از طریق **کودتا** استفاده کردند. طبق برنامه ای که این دو کشور طراحی کردند در روز **۲۸ مرداد ۱۳۳۲** واحدهایی از **ارتش** به فرماندهی **سرلشکر فضل الله زاهدی** به خیابان ها ریختند و با **اشغال** مراکز مهم پایتخت، دولت دکتر مصدق را **سرنگون** کردند پس از موفقیت کودتای ۲۸ مرداد، منابع نفت ایران دوباره در اختیار **بیگانگان** قرار گرفت و **نفوذ و سلطه آمریکا** بر کشور ما به تدریج **افزایش** یافت چند ماه پس از کودتای ۲۸ مرداد، حکومت پهلوی با **نادیده گرفتن** قانون ملی شدن صنعت نفت، امور **اکتشاف، استخراج و فروش نفت** را طی قراردادی به چندین شرکت نفتی انگلیسی، آمریکایی، هلندی و فرانسوی **واگذار** کرد. این **شرکت ها متعهد شدند ۵۰ درصد در آمد فروش نفت را به ایران بپردازند**. محمدرضا شاه که پس از کودتا سلطنت دوباره خود را **مدیون** انگلیس و آمریکا می دید، به شاهی **مستبدتر و ستمگر** تبدیل شد و اصول قانون اساسی را **آشکارا نادیده** می گرفت. او همچنین با **تأسیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک)** به کمک آمریکایی ها، به سرکوب شدید مخالفان پرداخت و دوباره فضای ترس و خفقان بر ایران حاکم شد.

درس ۱۵ انقلاب اسلامی ایران

نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی

پس از کودتای ۲۸ مرداد و بازگشت محمدرضا شاه به سلطنت، فصل جدیدی از **نفوذ و سلطه آمریکا** بر ایران آغاز شد. در آن زمان، مردم ایران از **شکست نهضت ملی شدن نفت** و تسلط دوباره ی **بیگانگان** بر کشورشان ناراحت بودند. **آمریکایی ها برای جلوگیری از وقوع قیام های مردمی و حفظ حکومت پهلوی، به شاه توصیه کردند که در امور مختلف اجتماعی و اقتصادی کشور تغییراتی ایجاد کند.**

برخی از این تغییرات عبارت بودند از:

الف) تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی: حکومت پهلوی در سال ۱۳۴۱ ش، قانون انجمن های ایالتی و ولایتی (شوراهای استان و شهرستان) را **تغییر** داد. از جمله ی این تغییرات این بود که **شرط مسلمان بودن برای انتخاب کنندگان و انتخاب شوندهگان لغو گردید و دیگر آنکه شرط سوگند به قرآن یاد کردن انتخاب شوندهگان به سوگند به کتاب آسمانی تبدیل شد.**

حکومت پهلوی به ظاهر وانمود می کرد که با این **تغییرات قانونی** قصد دارد **مردم** را در فعالیت های اجتماعی **مشارکت** بدهد. اما در واقع هدف او **تضعیف هویت اسلامی جامعه ایران بود**. به همین دلیل، **علما** با

این تغییر قانون **مخالفت** کردند. برجسته ترین مخالفان، عالمی شجاع به نام **آیت الله سید روح الله خمینی** بود که در قم اقامت داشت. امام خمینی می دانست که **هدف** حکومت از این تغییرات، **مخالفت با اسلام و تخریب ارزشهای اسلامی** است. سرانجام در نتیجه **مخالفت جدی** امام و سایر علما، دولت مجبور شد این تصویب نامه را لغو کند.

ب) اصول ششگانه: محمدرضا شاه پیروی از سیاست های آمریکا را برای **حفظ حکومت خود ضروری** می دانست. به همین دلیل، مدت کوتاهی پس از لغو تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی، اعلام کرد که **اصول ششگانه ای را با عنوان (انقلاب سفید) به همه پرسى (رفراندوم) خواهد گذاشت.**

اصول ششگانه در **ظاهر** برای کشور خوب و لازم به نظر می رسید، اما امام خمینی و سایر علمای مبارز از اهداف پیامدهای واقعی این اصول آگاه بودند و **یقین** داشتند که اجرای این اصول، موجب **افزایش سلطه آمریکا** بر ایران و **وابستگی** بیشتر سیاسی و اقتصادی کشور ما به **بیگانگان** می شود. به همین دلیل، امام ضمن **غیرقانونی شمردن همه پرسى اصول ششگانه، از مردم خواست که در آن شرکت نکنند.** در برخی از شهرها مانند **تهران و قم**، مردم **تظاهرات** کردند و **مخالفت** خود را با اصول ششگانه و همه پرسى آن **نشان دادند.** اما همه پرسى اصول ششگانه با وجود اعتراض های مردمی، در **بهمن ۱۳۴۱** برگزار شد و حکومت پهلوی نیز اعلام کرد که **بیشتر مردم با اصول ششگانه موافق اند.**

پ) قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲: با فرا رسیدن **ماه محرم**، که مقارن با **خرداد ۱۳۴۲** بود، امام خمینی به **مداحان و سخنرانان مذهبی** یادآوری کرد که **سکوت در برابر حکومت ستمگر، کمک به دشمنان اسلام است و از آنان خواست که خطر اسرائیل را به مردم گوشزد کنند.** در آن زمان، حکومت پهلوی با اسرائیل **رابطه** برقرار کرده بود. رژیم پهلوی **۷۰ درصد** از نفت اسرائیل را **تأمین** می کرد و هیچ گاه موضع گیری ای **علیه تجاوز و اشغالگری های اسرائیل نمی کرد** امام خمینی، خود نیز در **عصر عاشورا (۱۳ خرداد)** در سخنانی تاریخی در **مدرسه ی فیضیه قم، شاه را به دلیل ستمگری، همکاری با اسرائیل و وابستگی به آمریکا به شدت محکوم کرد.** دو روز بعد، **مأموران رژیم شاه شبانه به خانه امام ریختند و ایشان را دستگیر و پس از انتقال به تهران، در یکی از پادگان های نظامی زندانی کردند.** دستگیری امام، موجب **خشم و اعتراض** گسترده مردم مسلمان ایران در شهرهای **مختلف شد.** **شدیدترین اعتراض ها در شهرهای قم، تهران و ورامین صورت گرفت.** رژیم شاه که از حرکت سریع و فراگیر مردم

به وحشت افتاده بود، به مأموران خود دستور داد که تظاهرکنندگان را به **کوله ببندند** و قیام را سرکوب کنند. **قیام ۱۵ خرداد** اگرچه به زور اسلحه و با **خشونت** مأموران رژیم **سرکوب شد**، بر **خشم و نفرت** مردم انقلابی نسبت به شاه و عوامل حکومت او **افزود** و انگیزه آنان را برای **مبارزه** تا سرنگونی حکومت پهلوی **تقویت** کرد.

مخالفت امام خمینی با لایحه کاپیتولاسیون (قضاوت سپاری)

امام خمینی پس از تحمل چند ماه **بازداشت**، در **فروردین ۱۳۴۳** اجازه یافت که به **قم** بازگردد. مدتی بعد، آمریکا دولت ایران را مجبور کرد که به **مأموران نظامی آمریکا** علاوه بر تأمین هزینه های آنها **مصونیت قضایی** یا **حق کاپیتولاسیون (قضاوت سپاری)** نیز بدهد. **بر اساس این مصونیت**، اگر آمریکایی ها در ایران مرتکب هر جرمی می شدند، **دادگاه های ایران حق رسیدگی به جرم آنها را نداشتند** امام خمینی در یک سخنرانی مهم، دادن مصونیت قضایی به آمریکاییان را اقدامی **ذلت بار و خلاف استقلال کشور** شمرد و شاه را به سبب وابستگی به آمریکا به شدت **سرزنش** کرد.

این ترتیب، حکومت پهلوی دریافت که امام **اهل سازش و سکوت** نیست. بنابراین، در **۱۳ آبان ۱۳۴۳** ایشان را به **ترکیه تبعید کرد**. حدود یک سال بعد، تبعیدگاه امام از **ترکیه به عراق تغییر یافت** و تا **مهر ۱۳۵۷** امام در **شهر نجف** ساکن بود امام خمینی در تبعید نیز به **مبارزه** ادامه داد و با صدور **اعلامیه** و **فرستادن پیام**، مردم و گروه های سیاسی را به مبارزه با حکومت پهلوی **دعوت می کرد**.

ادامه مبارزه ملت پس از تبعید امام خمینی: قشرهای مختلف مردم به ویژه **روحانیان، فرهنگیان، دانشجویان و بازاریان** پس از تبعید رهبر نهضت، به **مبارزه ادامه دادند**. آنها به پیروی از امام، مبارزه را وظیفه ای **دینی و شرعی** می دانستند علاوه بر یاران و پیروان امام خمینی، **گروه های دیگری** نیز با **عقاید سیاسی** متفاوت در مبارزه با حکومت پهلوی **شرکت داشتند** برخی از عالمان و اندیشمندان مانند **استاد شهید آیت الله مطهری، مرحوم آیت الله طالقانی و دکتر علی شریعتی** می کوشیدند با **سخنرانی، نوشتن کتاب و مقاله و برگزاری کلاسهای تفسیر قرآن و نهج البلاغه در مساجد، حسینیه ها و دانشگاه ها، اسلام انقلابی** را به جوانان معرفی کنند.

اوضاع ایران در آستانه انقلاب اسلامی

در سال **۱۳۵۶**، چنین به نظر می رسید که حکومت پهلوی در **اوج قدرت** است. در آن زمان، شاه اکثر **مخالفان** خود را **سرکوب** کرده بود. **آمریکا** و بسیاری از کشورهای قدرتمند نیز از حکومت او **پشتیبانی** می کردند. با این حال، مردم ایران به دلیل مسائل و مشکلات مختلف **فرهنگی، سیاسی و اقتصادی** از **شاه** و سیاست های او **ناراضی** بودند حکومت پهلوی به **فرهنگ و ارزشهای اسلامی توجهی** نداشت و برنامه های **رادیو و تلویزیون و سینما** در

جهت **بی بند وباری و تخریب** ارزش های اسلامی بود حکومت پهلوی به بیگانگان **وابسته** بود و نفوذ و دخالت کشورهای خارجی به ویژه **آمریکا** در امور ایران، بر **نارضایتی** مردم افزوده بود. **استبداد و سرکوب** عامل دیگری بود که خشم و نفرت ایرانیان علیه حکومت شاه **برمی انگیخت**. رژیم پهلوی **حقوق ملت و اصول قانون اساسی** مشروطه را **نادیده** می گرفت. نمایندگان مجلس شورای ملی و هیئت وزیران در برابر شاه هیچ **اختیاری** نداشتند و کاملاً **مطیع** او بودند. **روزنامه ها** نیز **آزادی** نداشتند و نمی توانستند از شاه و مقام های حکومتی **انتقاد** کنند. **ساواک و مأموران نظامی** با انواع **شکنجه ها**، مخالفان را **سرکوب می کردند** و عده زیادی از مخالفان به اعدام، زندان و تبعید محکوم شده بودند. **حیف و میل و غارت ثروت و سرمایه های ملی** کشور توسط خاندان پهلوی و مقام های حکومتی از جمله موارد دیگری بود که به گوش مردم می رسید و آنان را **خشمگین تر** می کرد. این در حالی بود که بیشتر مردم، به ویژه در روستاها و شهرهای کوچک، **در فقر و محرومیت و بی سوادی** به سر می بردند و درجه اول نگرانی آنها را **مسئله ادامه زندگی و بقا** تشکیل می داد طبق اسناد لانه جاسوسی آمریکا، بسیاری از اعضای خانواده سلطنتی، دارای **رفتارهای غیر اخلاقی** بودند و علاقه ای نسبت به ایران و مردم ایران، نداشتند.

انقلاب اسلامی از آغاز تا پیروزی

در سال ۱۳۵۶ حاج آقا مصطفی خمینی فرزند بزرگ امام (آبان ۱۳۵۶) به طرز مشکوکی درگذشت. مجالس ختم حاج آقا مصطفی در برخی شهرها برگزار شد و مردم ضمن ابراز ارادت و احترام به امام خمینی، خشم خود را نسبت به حکومت شاه **نشان دادند** و **درباریان** که از اقدام ملت در گرامی داشت **یاد و نام امام و فرزندش خشمگین** شده بودند، **مقاله توهین آمیزی نسبت به ایشان در روزنامه اطلاعات منتشر کردند**. این مقاله همچون کبریتی بر انبار **باروت انقلاب** بود. **اعتراضات مردم** پس از چاپ مقاله، نشانه **اعتقاد** مردم به اسلام و روحانیت و همچنین پذیرش **فکر و نگرش امام خمینی** در دل های مردم بود **سیاست های** محمدرضا شاه برای تبدیل شدن به **برترین نیروی نظامی منطقه**، از علل عمده **وابستگی اقتصادی** حکومت وی به **آمریکا** بود. **در فاصله سال های ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۶، نزدیک به ۱۵ میلیارد دلار جنگ افزار آمریکایی به ایران فروخته شده بود. در آمد نفتی ایران**

در سال های آخر حکومت محمدرضا **حدود ۲۰ میلیارد دلار در سال بود** که البته **نیمی** از آن سهم **شرکت های انگلیسی، آمریکایی و فرانسوی** بوده گامی که **تظاهرات** در کشور **اوج گرفت** و شاه تصمیم به **ترک کشور گرفت**، دستور داده شد تا تمام جواهرات، عتیقه ها و اشیای قیمتی شامل چند هزار قطعه الماس، مروارید، طلا و ... در چند صد چمدان و صندوق گذاشته و به خارج از کشور **منتقل** شوند. برخی تخمین می زنند که

محمدرضا شاه حدود ۳۵ میلیارد دلار را که معادل هزینه چند سال اداره کشور بود، با خود از کشور خارج کرد و به کشورهای غربی برد.

قیام ۱۹ دی قم: مردم قم در ۱۹ دی ۱۳۵۶ در اعتراض به انتشار مقاله توهین آمیز نسبت به امام روزنامه اطلاعات، به تظاهرات پرداختند. مأموران حکومت این تظاهرات را به خاک و خون کشیدند.

قیام ۲۹ بهمن تبریز: مردم تبریز به مناسبت چهارم شهدای ۱۹ دی قم، در روز ۲۹ بهمن قیام کردند و تعداد زیادی از آنها شهید و زخمی شدند.

کسترش تظاهرات و اعتصاب ها در کشور: اعتراض های خیابانی مردم در سال ۱۳۵۷، ادامه یافت و شهرهای مختلف ایران صحنه راه پیمایی علیه حکومت شد. هر چه زمان می گذشت، افراد بیشتری در تظاهرات حضور می یافتند و خواستار نابودی حکومت شاه می شدند. همچنین در این دوره کارکنان و کارگران شرکت نفت دست به اعتصاب زدند و کارکنان کارخانه های دیگر و مراکز آموزشی، رادیو، تلویزیون، روزنامه ها و ... دست از کار کشیدند. یکی از خونین ترین رویدادهای دوران انقلاب اسلامی در روز ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ در تهران به وقوع پیوست. در آن روز که به جمعه سیاه معروف شد، مأموران رژیم به طرز بی رحمانه ای تظاهرات مردم را در میدان ژاله (شهدای کنونی) به خاک و خون کشیدند و عده زیادی را شهید و زخمی کردند عکس العمل شاه در برابر اعتراض و تظاهرات ملت، متفاوت بود؛ از یک سو برای فریب ملت، پی در پی نخست وزیران خود را عوض می کرد و مدعی آن بود که پیام انقلاب آنان را شنیده است به خواسته هایشان توجه خواهد کرد. از سوی دیگر به مأموران خود دستور می داد که تظاهرکنندگان را سرکوب کنند. امام خمینی، رهبر انقلاب، با هوشیاری اقدامات شاه و حامیان خارجی او را خنثی کرد و مانع توقف و یا انحراف انقلاب از مسیر خود شد.

هجرت امام از نجف به پاریس

پس از آنکه قیام ملت علیه حکومت پهلوی، کسترش یافت، دولت عراق امام را وادار کرد که آن کشور را ترک کند. امام ناچار به فرانسه رفت در محله (نوفل لوشاتو) حومه شهر پاریس اقامت گزید. با حضور امام در پاریس، بسیاری از مبارزان توانستند با ایشان ملاقات و گفت و گو کنند. همچنین این امکان برای خبرنگاران سراسر جهان فراهم آمد تا پیام امام را به گوش مردم ایران و جهان برسانند.

بازگشت امام به ایران و پیروزی انقلاب: سرانجام، در نتیجه مبارزه مردم ایران، شاه در روز ۲۶ دی ماه مجبور به

فرار از کشور شد و رهبر انقلاب اسلامی در ۱۲ بهمن ۱۳۵۷ با استقبال بی نظیر و با شکوه مردم به میهن عزیز بازگشت.

انقلاب اسلامی در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به پیروزی رسید و عصر جدیدی در تاریخ ایران آغاز شد.

انقلاب اسلامی ایران، با شعار اصلی (استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی) به پیروزی رسید و هدف آن از بین

بردن وابستگی کشور به بیگانگان و تأمین حقوق ملت در چارچوب قوانین و ارزش های اسلامی بود.

ایمان به اسلام، وحدت ملت و رهبری قاطع امام خمینی (ره) سه عامل موثر در موفقیت انقلاب اسلامی بود.

درس ۱۶ ایران در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی

از فردای پیروزی انقلاب اسلامی، تلاش برای تحقق شعار استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی که خواسته اصلی و

اساسی ملت در جریان انقلاب اسلامی بود، آغاز شد.

برپایی نظام جمهوری اسلامی

همه پرسى تعیین نظام سیاسى: امام خمینی به دولت موقت انقلاب مأموریت داد که ضمن اداره امور کشور،

اقدامات لازم را برای تأسیس نظام سیاسى جدید انجام دهد. مقدمات برگزاری همه پرسى برای تعیین نظام

سیاسى خیلی زود فراهم شد. مردم ایران در روزهای ۱۰ و ۱۱ فروردین ۱۳۵۸ برای تعیین سرنوشت سیاسى خود

به پای صندوق های رأی رفتند تا از میان دو گزینه جمهوری اسلامی آری یا خیر یکی را برگزینند. در این همه

پرسى، ۹۸/۲ درصد مردم به جمهوری اسلامی رأی مثبت دادند.

نتیجه همه پرسى در ۱۲ فروردین اعلام گردید و پس از آن، این روز به عنوان روز جمهوری اسلامی نام گذاری

شد.

تدوین و تصویب قانون اساسى جدید: بلافاصله پس از همه پرسى تعیین نظام سیاسى، مقدمات تدوین قانون

اساسى جمهوری اسلامی فراهم آمد.

انتخابات ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی: پس از تصویب قانون اساسى، انتخابات اولین دوره ریاست

جمهورى (بهمن ۱۳۵۸) و سپس اولین دوره مجلس شورای اسلامی (اسفند ۱۳۵۸) برگزار شد. پس از انتخاب

رئیس جمهوری و تشکیل مجلس شورای اسلامی، هیئت دولت نیز تعیین شد و نظام جمهوری اسلامی به طور

رسمی شکل گرفت.

شکل گیری نهادهای انقلابی: پس از پیروزی انقلاب اسلامی به فرمان امام خمینی، برخی نهادهای انقلابی بر

اساس ضرورت و نیازهای کشور به وجود آمدند. از جمله مهمترین این نهاده ها، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و

بسیج مستضعفان با هدف دفاع از آرمانهای انقلاب اسلامی و مرز و بوم کشور شکل گرفتند.

توطئه ها و دسیسه های دشمنان